

Організація освітнього процесу в 6 класах в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» (громадянська та історична освітня галузь) (методичні рекомендації)

Організація освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти здійснюється відповідно до нормативно-правових документів у галузі освіти: Законів України: «Про освіту» [5], «Про повну загальну середню освіту» [4]; Державного стандарту базової середньої освіти [2] та інші.

Вагомим нормативно-правовим актом щодо забезпечення якості освіти є Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), у якому зазначено, що основними завданнями законодавства України про загальну середню освіту є:

- забезпечення права особи на доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти;
- забезпечення обов'язковості здобуття громадянами України повної загальної середньої освіти;
- регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації права особи на повну загальну середню освіту;
- забезпечення якості повної загальної середньої освіти та якості освітньої діяльності;
- визначення структури та змісту повної загальної середньої освіти;
- визначення прав та обов'язків учасників освітнього процесу;
- встановлення відповідальності за порушення законодавства України про загальну середню освіту [4].

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [2], 5-6 клас є адаптаційним періодом – перехідним етапом до базової освіти.

Пріоритетами у навчанні історії, сьогодні, має стати інтеграція знань учнів про минуле та сучасне українського суспільства через: приклади з історії України, досягнень історичної науки; пізнання та утвердження цінностей поваги до гідності людини, її прав і свобод; формування суспільно свідомого учнівства.

З метою ефективної організації роботи громадянської та історичної освітньої галузі рекомендуємо до використання навчальні модельні програми (<http://surl.li/bauat>) та електронні версії підручників для учнів 6 класу (<http://surl.li/gqxxn>), які розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації і змісту освіти» Міністерства освіти і науки України.

Звертаємо увагу, що добір навчального матеріалу до уроків історії немає обмежуватися лише сторінками підручника. Учитель має повну академічну свободу використовувати будь-які доречні та доцільні освітні ресурси [1], що не суперечать вимогам і здоровому глузду.

З метою оволодіння учнями знаннями про ідентичність, суспільні відносини, про минуле та сучасне України, доцільно на уроках історії продовжувати формувати у школярів ключові та предметні компетентності, здатність до критичного мислення, навички самооцінки та самоконтролю; розуміння цивілізаційної значущості періоду Стародавнього світу в історії

України, Європи та світу, античної цивілізації, як основи подальшого розвитку європейських суспільств; сприяти розумінню учнями збалансованого розвитку людства в цілому.

З метою формування в учнів навчально-пізнавальної, дослідницької, проєктної, творчої, пошукової діяльності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі, рекомендуємо: проводити фронтальну (бесіди з елементами обговорення, дискусії), групову (рольові ігри, робота в групах), індивідуальну (робота з джерелом, з підручником) роботу; працювати з візуальними джерелами, навчальним текстом; за змістом навчального матеріалу складати хронологічні та синхроністичні таблиці, розв'язувати пізнавальні задачі, створювати хмаринки слів, кросворди тощо.

Окрім того, на уроках історії, з метою оптимізації змісту навчання, рекомендуємо використовувати зошити з друкованою основою. Виконання вправ у таких зошитах, як на уроках, так і під час виконання домашніх завдань, сприятиме підвищенню інтересу учнів до навчання, формуванню ключових і предметної (хронологічна, просторова, інформаційна, аксіологічна, логічна) компетентності, надасть змогу вчителю диференціювати роботу з учнями.

Звертаємо увагу, що історія Стародавнього світу охоплює період, який, у певній мірі, зумовлює в учнів деякі труднощі у розумінні ними часових співвідношень між історичними фактами однієї чи декількох держав. Тому, щоби зацікавити учнів предметом, формувати в них розуміння зворотного часу в історії, уміння обчислювати часові відрізки з переходом через еру, можливість відчувати себе дослідниками, доцільно на уроках використовувати «пошукові» задачі, наприклад: греки лічили роки від перших Олімпійських ігор. У якому році, за грецьким літочисленням, відбулася Марафонська битва? Розв'язуючи таку задачу вчитель навчає учнів встановлювати послідовність подій, аналізувати її зміст, порівнювати ознаки явищ і процесів, простежувати зміни.

Важливим об'єктом пізнавальної діяльності учнів 6 класу залишається історична карта. З метою формування в учнів усвідомленого розуміння історичного процесу варто організовувати роботу з картою, навчати дітей «читати» карту; складати легенду карти; використовувати карту в поєднанні з текстом підручника, або, як окреме джерело інформації.

Окрім того, з метою розвитку пам'яті, уваги, просторового сприйняття, запам'ятовування картографічного змісту, визначення місцезнаходження об'єкта, рекомендуємо на уроках історії використовувати контурні карти.

Під час організації освітнього процесу основними формами навчання історії громадянської та історичної освітньої галузі залишаються уроки різних типів і різної пізнавальної спрямованості такі, як:

- урок формування компетентностей (урок засвоєння нових знань);
- урок розвитку компетентностей (формування та застосування нових умінь і навиків);
- урок перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей (урок перевірки та корекції знань, умінь, навиків);

- бінарні уроки;
- комбінований урок [7] тощо.

Реалізація Концепції «Нова українська школа» [6] вимагає від учителя нових підходів до освітнього процесу, мета яких – розвиток особистісних якостей дитини, формування її світогляду, культури, вміння висловлювати власну думку, використовувати нові інформаційні технології, сучасні засоби комунікації.

Сьогодні, у час стрімкого розвитку інформаційної культури, визначальну роль відіграє візуальний контент. Одним із цікавих способів подання інформації на уроках громадянської та історичної освітньої галузі є інфографіка.

Інфографіка – інформаційний блок, створений за допомогою графічного зображення, що дає змогу зрозуміти або істотно полегшити розуміння будь-яких подій, явищ, процесів, у тому числі й історичних [3].

Використання інфографіки на уроках, як одного із способів візуалізації інформації, сприятиме розвитку критичного мислення учнів, осмисленню ними навчального (історичного) матеріалу, формуванню їхньої медіаграмотності.

Під час проведення уроків з громадянської та історичної освітньої галузі, рекомендуємо використовувати інфографіку за рівнем складності від простої до складної: графіки (таблиці), що потребують мінімальних графічних зусиль; логічні схеми та реконструкції (історичних) подій; графічні розповіді.

Звертаємо увагу, що інфографіка – це не просто візуалізація, що створюється програмою, а індивідуальна робота. Вважаємо, що інфографіка буде ефективною, за умови її використання як засобу комунікації, і сприятиме полегшенню сприйняття та розуміння історичної інформації на будь-якому етапі уроку.

Отже, використання інфографіки в освітньому процесі на сьогодні є актуальним, оскільки виконує такі завдання, як: доступне представлення великого обсягу матеріалу (інформації) у систематизованому вигляді; привернення уваги до теми; забезпечує різнобічне та повне формування будь-якого історичного явища, події; компактність, зручність у використанні.

Звертаємо увагу, що сучасні прийоми візуалізації здатні не тільки передавати інформацію, але й емоційно впливати на учнів, викликати в них позитивні емоції та інтерес до предмета.

Сучасним і простим інструментом для швидкого опрацювання великих обсягів інформації, запам'ятовування, розвитку асоціативного мислення є інтелект-карти. Думки та висновки учні можуть викладати у зручному форматі, з додаванням малюнків та інших допоміжних елементів.

З метою розвитку логічного та творчого мислення учнів доцільно на уроках використовувати асоціативну головоломку – кроссенс.

Використання творів мистецтва, як візуального контенту, також є невід'ємним елементом процесу вивчення історії. Навчання історії засобами живопису, архітектури дозволяє сформувати у здобувачів освіти цілісне

уявлення про історичну подію, персоналію, унаочнити певні образи минулого, що в свою чергу сприяє зростанню пізнавального інтересу та активізує засвоєння знань учнів. Зазначимо, що твори мистецтва здійснюють й емоційний вплив на дитину, «здіюють» органи чуття, тим самим закріплюючи в пам'яті здобувачів освіти історичні образи.

Перехід від формування знань, умінь і навиків з певного предмета до формування в учнів груп компетентностей, виховання компетентної особистості, переорієнтація освіти зі знаннєвої парадигми на діяльнісну, формування в учнів мотивації до вивчення предмета, – є завданнями сучасної освіти.

Саме тому, в освітньому процесі варто звернути увагу на проблему формування мотивації навчальної діяльності школярів, зокрема:

- позитивного ставлення до навчання;
- почуття обов'язку та відповідальності;
- через створення на уроках ситуації успіху.

З метою формування в учнів мотивації до навчання та пізнавальної діяльності, для мобілізації класу до навчання й активізації емоційної сфери школярів, доцільно використовувати: ефектні цитати, цікаві запитання, притчі, легенди, крилаті вислови, уривки документів тощо.

Для мотивації та стимулювання самостійної роботи учнів, підтримки їхнього позитивного враження від теми уроку, розділу, предмета на завершальному етапі, варто використовувати завдання на узагальнення думок, установлення зв'язку з попередніми та наступними темами (асоціативне запам'ятовування).

Для активізації пізнавальних інтересів учнів слід з довірою ставитись до учнів, поважати їхню свободу, неподібність до інших, залучати школярів до діалогу, дискусії. Звертаємо увагу, що власна пізнавальна активність школярів є важливою умовою ефективності навчання та великою мірою впливає на темп, глибину, міцність і якість оволодіння навчальним матеріалом, на формування світогляду, переконань, поглядів. Учень, за допомогою вчителя, має чітко усвідомити не тільки значення всієї теми, яку вивчає, а й роль окремого уроку, його практичну спрямованість.

У процесі вивчення нового матеріалу важливо протягом уроку підтримувати інтерес учнів до навчання. Тому, формування мотивації на уроках має закріпити та посилити інтерес до навчальної діяльності під час пояснення теми; у ході виконання практичних завдань і вирішенні життєвих ситуацій. Вважаємо, що мотивацію на уроках можна забезпечити через: зміну видів діяльності (репродуктивних і пошукових, усних і письмових, індивідуальних і фронтальних), цікаві приклади, віртуальні екскурсії, пізнавальні ігри, емоційність мови; дискусії тощо.

Отже, основними векторами організації освітнього процесу, в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» у 6 класі має бути: дотримання нормативних документів у галузі загальної середньої освіти; здійснення компетентнісного підходу у навчанні історії; розвиток критичного, геопросторового мислення в учнів; забезпечення наступності у навчанні;

всесторонній розвиток особистості; створення позитивної атмосфери навчання; добірка дидактичних матеріалів, які б сприяли ефективній роботі з навчальними текстами й історичними джерелами, відповідним понятійним апаратом тощо.

Список використаних джерел

1. Громадянська та історична освітня галузь : методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти, 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи / уклад. О.В. Третякова; за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОППО, 2022. 59 с.

2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2021 № 898. URL: <https://cutt.ly/KL2NC8i> (дата звернення 19.07.2022).

3. Дмитренко К.А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. – Дмитренко К.А., Коновалова М.В. та ін. – Х. : ВГ «Основа», 2019. – 119 с. табл., схем., рис. – (Серія «Нові формати освіти»).

4. Закон України від 16.01.2020 № 463-IX «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 19.07.2022).

5. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 19.07.2022).

6. Концепція «Нова українська школа», схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <http://surl.li/gyjiz> (дата звернення 11.05.2023).

7. Сучасний урок в контексті компетентнісного підходу. URL: <https://cutt.ly/5XU2Mdp> (дата звернення 19.07.2022).

Методист громадянської та історичної
освітньої галузі навчально-методичного
відділу координації освітньої діяльності
та професійного розвитку Сумського ОІППО

О.В. Третякова